

په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې د نرخ مدیریت پېښلیک او شنه

پوهنمل دکتور اجمل آرین

د منجمنت او تشبثات دپارتمنت، اقتصاد پوهنځی، کابل پوهنتون، کابل، افغانستان

ایمیل: ajmalaria1@gmail.com

لنډیز

د دغه لیکنې اصلی موخه دا ده چې په افغانستان کې د افغانیو او بهرنیو پیسو په تېره د امریکایي ډالر پر وړاندې د راکړې ورکړې نرخ مخینه په یوه اوږده موده کې وړاندې شي. د څېړنې موندنې چې یوه برخه یې پر کلنۍ او دویمه یې ورځنۍ ډیتا ده، د احصاییو څېړنوکو او د تاریخي پېښو څېړنې څخه ترلاسه شوي دي. په ټوله کې د افغانۍ نرخ د امریکایي ډالر او نورو بهرنیو پیسو پر وړاندې څلور مهم پړاونه لري؛ مخکې له بیستي کېدو، وروسته له بنسټي کېدو، کورنۍ کپوډۍ او بیا راژوندي کېدل. د افغانۍ د نرخ ناوړه ورځې د شوروي اتحاد تر یرغل وروسته او په تېره له تنظیمي جگړو سره پیل شوې، تر هغو چې په ۲۰۰۳ کال کې د سیاسي بدلون په پایله کې نوي بانکوټونه خپاره شول، د نویو پیسو تر چاپ او خپراوي وروسته افغانۍ خپل نسبي ټیکاو ترلاسه کړ، حال دا چې په ورستیو کلونو کې پکې یو وار بیا چټک د ارزښت لوېدل او زیات خوځښت تر سترگو کېږي.

کلیدي اصطلاحات: د بازار سمبالښت؛ د بهرنیو پیسو د تبادلې نرخ؛ د نرخ خوځښت

Exchange Rate Management a Chronicle Analysis in Afghanistan

SR. Teaching Asstt. Ajmal Arian

Department of management and business administration, Faculty of Economics, Kabul University, Kabul, Afghanistan
Email: ajmalaria1@gmail.com

Abstract

The main purpose of this effort is to provide a long-term chronicle analysis of the Afghani exchange rates, particularly against the US. dollar. The finding comes out from two sets of data (annual and daily) using the techniques of event analysis and some statistical tools. The historical analysis concludes two main stages and two sub-stage of development in the exchange rate market as a whole, pre institutionalization and post Institutionalization; collapse of the system and restructuring and construction of the system. On the other hand, the statistical finding points out that the exchange rate in recent years even of the gaining stability at initial suffered from depreciation and large volatility.

Keywords: Market Management; Foreign Exchange Rate; Foreign Exchange Volatility

سریزه

د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې نرخ د لوی اقتصاد په ډگر کې ستره نښلونکې ونډه د کورني او بهرني اقتصاد تر منځ د کاليو او پانگې بازارونو له لارې تر سره کوي. د یادونې وړ ده چې د پیسو لېږد عمل (Monetary Transmission) اقتصادي وده، سوداګري او پانگونه اغېزمنوي. په دې معنا چې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې نرخ په نړیواله کچه د بيو په لوست او څېړنه کې پېرېکنده رول لري (Frieden, ۲۰۱۵) (Krugman et al., ۲۰۱۸). له همدې کبله د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې نرخ په یوه پړانېستي لوی اقتصاد کې بنسټي خبره شمېرل کېږي لکه د اقتصادي پالیسیو، اقتصادي پرمختګ فورمول جوړونه او پراختیایي تګلارو په تېره د بریتون وُډز سیستم پرځېدلو څخه وروسته. په دغه څېړنه کې په لومړي سر کې زیار ایستل شوی چې په افغانستان کې د بهرنیو پیسو در راکړې ورکړې څخه یو پراخه مخینه وړاندې شي، چې له ۱۹۳۱ زیږدیز کال څخه تر ۲۰۲۰ رسیږي. په دویمه برخه کې هڅه شوې چې د بهرنیو پیسو راکړې ورکړې نرخ د نویو بانکوټونو له خپرولو (۲۰۰۳ زیږدیز کال) څخه د ورځیني نرخ ټولیزه او روښانه شننه تر سره کړو.

څېړنلار

د دی لپاره چې په افغانستان کې مو د بهرنیو پیسو په تېره د امریکایي ډالر پر وړاندې د افغانی نرخ په سیستماتیکه توګه راسپړلی وي، دوه بېلې څېړنلارې مو غوره کړې دي، یو پېښلیک او دویم احصایوی شننه. لومړی، د دی لپاره چې د افغانیو نرخ مو د امریکایي ډالر پر وړاندې د تاریخ په اوږدو کې په تېره وروسته له ۱۹۳۱ زیږدیز کال څېړلی وي نو یو پېښلیک مو تر لاس لاندې نیولی چې هغه پېښې راسپړي کومې چې د افغانیو نرخ ترې اغېزمنېده/اغېزمنېږي چې ټولټال دغه برخه ۹۰ کلونه رانغاړي. دویمه، د ځینو کارنده احصایوی توکو (د غوڅښت او اوښتون راوښتون ضریب coefficient of variation) پر مټ مو د افغانی نرخ د امریکایي ډالر پر وړاندې وروسته له ۲۰۰۳ کال کېږي. په څېړنه کې کاریدلې دیتا له احصایوي کالنیو (پخوانی او نوی)، د افغانستان بانک او د ګوګل فایننس څخه په دوه ډوله فریکوینسیو (کلنی او ورځنی) ترلاسه شوې.

د بهرنیو پیسو پر وړاندې د افغانیو راکړې ورکړې د نرخ خوځښت

په دې موخه چې که وغواړو د بهرنیو پیسو پر وړاندې د افغانیو نرخ خوځښت او بدلون د بېلابېلو وختونو تر منځ په نسبي ډول ترسره کړو. د اوښتون راوښتون ضریب (coefficient of variation) یو ګټور احصایوي توکی دی چې په مټ یې کولای شو، پرتلیزه شننه د افغانیو د نرخ اوښتنه راوښتنه د دوو او

څو ارزښتونو تر منځ ترسره کړو. د اوښتون راوښتون ضریب، د کره انحراف او منځني ارزښت څخه ترلاسه کېږي.

په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې د نرخ سمبالښت او حقایق

په افغانستان د بهرنیو پیسو د بازار تکامل او وده له سیاسي بدلونونو سره هممهاله تر سترگو کېږي. د تبادلې نرخ پالیسي په وروستیو څو لسیزو کې ډول ډول ادلون او بدلون څخه اغېزمن شوې دي لکه: د راکړې ورکړې نرم نرخ (د بازار نرخ)، د بهرنیو پیسو د تعریف شوی توکری پر وړاندې ټاکلی نرخ، او سمبال شوی لمبیدونکی نرخ.

له تاریخي اړخه، د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې بازار مخینه هغه مهال ته ورګرځي، چې د وچې له لارې سوداګري د دغه هیواد له خاورې ترسره کېده. په تېرو وختو کې د بهرنیو پیسو معاملې به دوو ځایونو (ښارونو) کې لکه: کابل او کندهار کې ترسره کېدې. په ټوله کې څېړونکي د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې بازار د ودې له اړخه په دوو بېلابېلو پروانو څېړلی دي.

له بنسټي جوړښت مخکې په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې بازار

لکه څرنګه چې یادونه وشوه په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې بازار مخینه پېړیو ته رسیږي، چې له ډېرو لوړو ژورو سره مل دی. په لنډو کې، په دغه هیواد کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې معاملې مخکې له د چې بانکي او مالي جوړښتونه منځ ته راشي ۱۹۳۰ زېږدیز، د کابل او کندهار په بازارونو کې د خصوصي جوړښتونه له لارې ترسره کېدې.

له بنسټي جوړښت وروسته په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې بازار

د لومړي ځل لپاره د بهرنیو پیسو د بنسټي کېدو چارې د (افغان سهامی شرکت) لخوا په ۱۹۳۰ زېږدیز کال کې چې وروسته په افغان ملی بانک وواښت ترسره شول. په هغه مهال کې د افغان ملی بانک د بهرنیو پیسو راکړه ورکړه په یوازینۍ انحصاري اداره کې ترسره کېده. دغه بانک په ۱۹۳۵ زېږدیز کال کې د ټاکلي نرخ، تبادلوي سیستم بازار ته وړاندې کړ، او د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې ټولې معاملې یې په پراښتی بازار کې منع کړې. د دغه چارې په پایله کې بازار کمزوری او چارې یې مخ په ځوړ شوې. په ۱۹۳۸ زېږدیز کال کې پرېکړه وشوه، چې بانک د بازار د پراختیا په موخه د بهرنیو پیسو معاملې د ځینو ټاکل شویو معامله کوونکو له لارې د ترسره کولو اجازه او رسمیت ورکړي.

له بل پلوه، په ۱۹۴۳ زېږدیز کال کې د وخت دولت پرېکړه وکړه چې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې معاملو سمبالول او څارل (د افغانستان بانک) ته چې په ۱۹۳۹ کال کې جوړ شوی و وسپاري. د افغانستان بانک له ۱۹۴۳ تر ۱۹۴۹ زېږدیز کال پورې زیار وکینس چې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې معاملې مرکزي

کړي، پایله یې دا چې د افغانۍ ارزښت په بېساري ډول سره د بهرنیو پیسو پر وړندای ولویږی، لوی لامل یې دا و چې د بهرنیو پیسو غوښتنه په لویه کچه کې د وارداتو د زیاتوالي په پایله کې وه. د افغانستان بانک په ۱۹۴۷ پریکړه وکړه چې له دغه ډول پالیسۍ تېر شي، هغه دا چې پالیسی جوړونکي بېرته هغه شرطونه پلي کړي چې په ۱۹۳۸ کارېدل. دغه وضعیت تر ۱۹۵۱ کال پورې وغځېد.

تر هغو چې، د لومړي ځل لپاره په افغانستان د پیسو سیستم یو علمی او الواک (تیوري) کارچوکات په ۱۹۵۱ کې (The monetary approach to the balance of payments theory) پېژندل ترسره شول. دغه سیستم د ۱۹۳۸ او ۱۹۴۷ جوړښتونو توحید شوې کړنلاره وه (Decree 2632, ۲۰۰۳). یادشوي کړنلاره سره له دې چې د بریالیتوب سره هممهاله نه وه، بیا هم تر ۱۹۶۳ کال پورې ګټه ترې اخیستل کېده، سربېره پر د چې افغانستان د پیسو نړیوال صندوق غړیتوب په ۱۹۵۵ کال کې ترلاسه کړ و.

په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې سیستم څوګونی سیستم (رسمی نرخ او د بازار نرخ) و، تر هغو چې په ۱۹۶۳ کال کې د افغانۍ ارزښت (Par value) د سرو زرو پر وړاندې داسې وټاکل شو چې (۴۵ افغانۍ = ۰.۰۱۹۷۴۸۲ ګرام سوچه سره زر / ۴۵ افغانۍ = یوه امریکایی ډالر) دغه ټاکلی ارزښت تر ۱۹۶۷ کال پورې کاریده، بله دا چې په دغه پېر کې د راکړې ورکړې څوګونی سیستم و، هغه دا چې یو رسمي نرخ (د دولتي چارو لپاره، نړوالو اداراتو، له مخکې تعریف شوي صادراتو توکي لکه د قره قل څرمه، وړی، مالوچ او داسې نور) (IMF, ۱۹۶۳) (IMF, ۱۹۶۷). د یادونې وړ ده چې د افغانۍ ټاکلی ارزښت په دغه دوره (۱۹۶۳ تر ۱۹۷۸ کال) کې هېڅ بدلون نه دی موندلی.

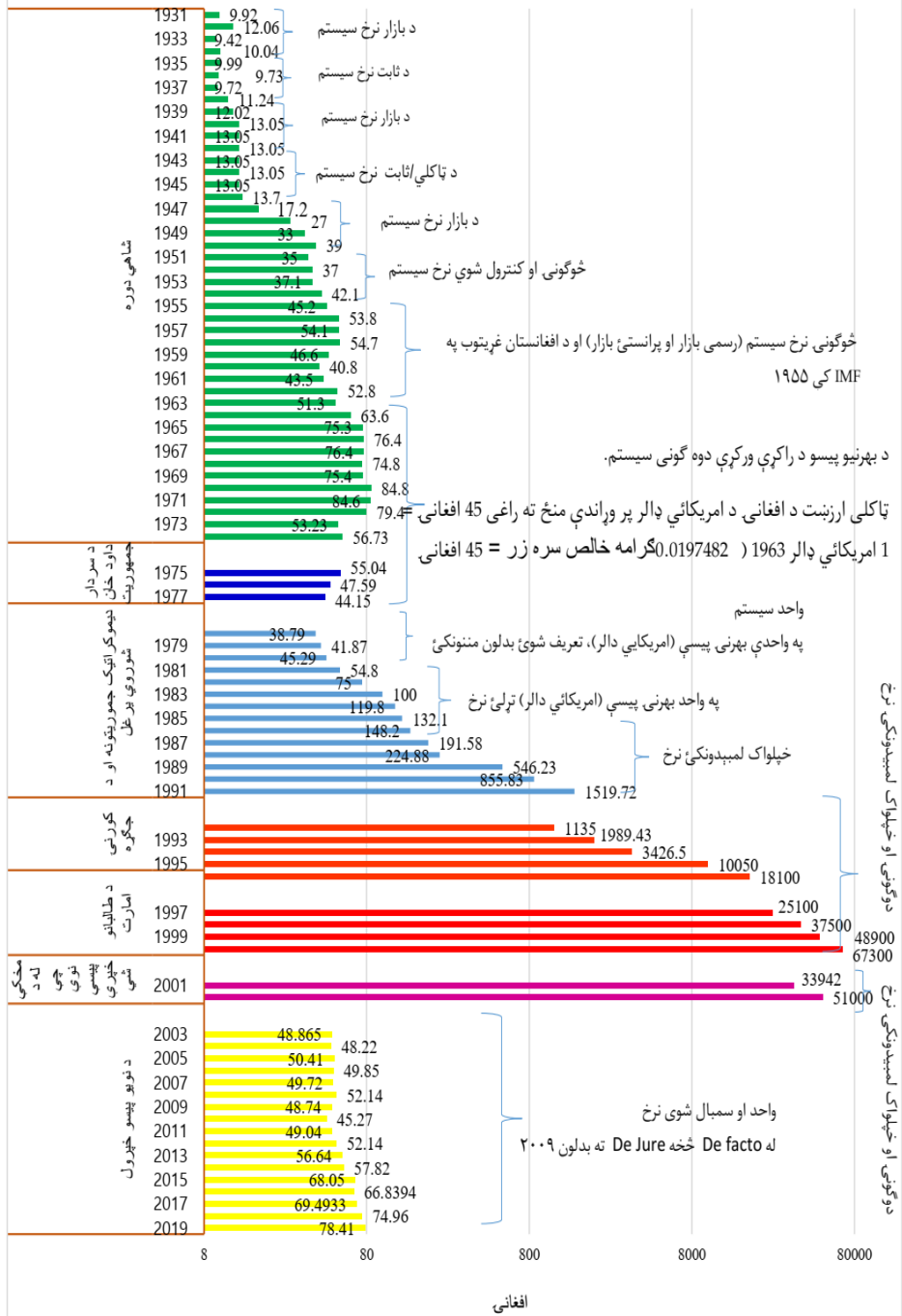
د افغانستان بانک سره له د چې د بریتون وُډز سیستم ونړید، دوه ګونی او څو ګونی د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې سیستم تر ۱۹۸۱ کال پورې پلي کړی و. په ۱۹۸۲ کال کې د افغانستان بانک پرېکړه وکړه چې د راکړې ورکړې سیستم بدلون ته غاړه کېښوده ترڅو د بهرنیو پیسو له ټاکلي نرخ سیستم څخه یوه نرم نرخ (واحد کړنسی امریکایی ډالر) ته وواړي (IMF, ۱۹۷۸) (IMF, ۱۹۸۲). برعکس، په ۱۹۸۸ کې مرکزي بانک وغوښتل چې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې نرخ د امریکایی ډالر پر وړاندې ټاکلی نرخ ولري (IMF, ۱۹۸۸) (IMF, ۱۹۹۱). وروستی خبره دا چې د نویمو کلونو پیل او کورنۍ جګړه په افغانستان کې د اقتصادي کلېوډۍ په ځانګړي توګه د پیسو په سیستم کې وه. په ټولیز ډول له ۱۹۹۲ څخه تر ۲۰۰۲ زیږدیز کال پورې د راکړې ورکړې سیستم یو غیر رسمي (De facto) خپلواک بدلیدونکی سیستم و (IMF, ۱۹۹۲) (IMF, ۲۰۰۲).

د دی لپاره چې یو روښانه انځور مو وړاندې کړی وي، لومړی ګراف له ۱۹۳۱ زیږدیز کال څخه تر ۲۰۲۰ پورې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې لړۍ ښيي. په دغه پېر کې د افغانیو نرخ له ۱۹۳۱ څخه تر

۱۹۴۷ کال پورې نسبتاً ثابت (۴۵.۳۷۵ افغانۍ = ۱ امریکایي ډالر). وروسته له ۱۹۸۸ کال د افغانۍ نرخ د امریکایي ډالر پر وړاندې د ارزښت لوېدل ښيي (۱۴۱.۶۵۱۴ افغانۍ = ۱ امریکایي ډالر)، دغه د ارزښت لوېدل تر هغو زور واخیست چې افغانستان تر ټولو بد د افغانیو د ارزښت لوېدل تجربه کړ (۲۱۵۲۶.۰۵

افغانۍ = ۱ امریکایي ډالر) اوسط نرخ تر ۲۰۰۳ زېږدیز کال.

لومړی گراف. د افغانۍ راکړې ورکړې نرخ د امریکایي ډالر پر وړاندې (د کال وروستی نرخ)

سرچینه: د څیړونکي محاسبه او ترتیب

له ۲۰۰۳ کال وروسته د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې په نرخ کې بی ثباتي

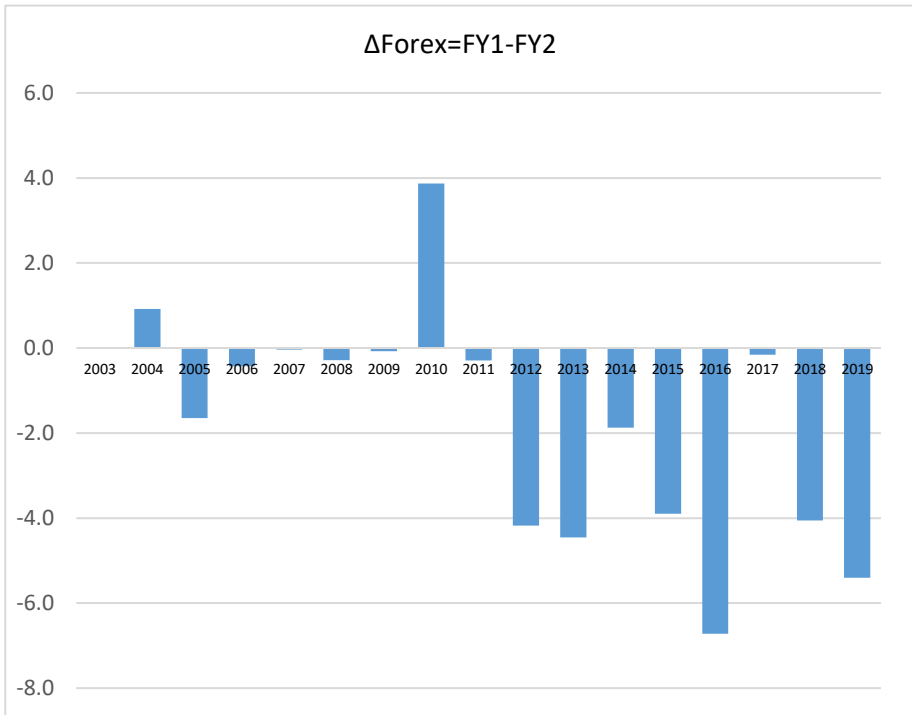
تر دغه مهاله زموږ بحث په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې د نرخونو د مدیریت او سمبالښت په اړه له ۱۹۳۱ تر ۲۰۰۳ کاله پورې و. په دې برخه کې اصلی موخه د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې د نرخ مدیریت وروسته له نوي بانکوتونو له پېژندلو ۲۰۰۳ ده.

د ۲۰۰۳ کال پیل د پیسو په مارکیټ کې او په ټوله کې په پولې سیستم کې یو رونسانس بللی شو. د نویو بانکوتونو خپرول (د جمهوري ریاست ۱۴۲ لمبر فرمان کال ۲۰۰۳) یو بنسټي گام د ټولو اصلاحات لپاره (پولې او غیر پولې) گڼل کېږي.

په لومړیو کې، وروسته له دې چې نوی بانکوتونه وپېژندل شول (د ریو صفرونه لرې کېدل له پخوانیو بانکوتونو) په افغانستان د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې سیستم یو غیر رسمي (de facto)، مدیریت شوی لمبېدونکی او واحد نرخ جوړښت درلود. د افغانستان بانک د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې نرخ په ورځیني ډول (افغانی - امریکایي ډالر نرخ) د پرانیستي بازار څخه د سهار په لومړیو کې ترلاسه او اعلان وي. داسې، چې د افغانستان بانک له بازار څخه ترلاسه کړي د پېر او پلور نرخونه ساده منځینی نرخ محاسبه او د رسمي معاملاتو او راکړې ورکړې لپاره رسمي نرخ پېژندل کړي (IMF، ۲۰۰۳).

په ټوله کې د افغانستان بانک کومه پرانیستي پېژنده د بهرنیو پیسو د نرخ په هکله نلري. بیا هم په ۲۰۰۸ زېږدیز کال کې یې یو نسبتاً واضح تعریف د بهرنیو پیسو د راکړې ورکړې د سمبالښت په هکله وړاندې کړی دی. کله چې په ۲۰۰۸ کال کې د افغانی ارزښت د امریکایي ډالر په پرتله ۵ سلنه ولوید، نو د د افغانستان بانک د بهرنیو پیسو د نرخ لپاره یو رسمي (de jure) هغه داسې چې د لمبېدونکي نرخ پولې (حدود) ټاکل شوي ندي. دغه ډول بدولون کوم اساسی بدلون نه بل د میتودولوژی له اړخه ترسره شوی دی. پر داساس د افغانستان بانک به په بازار کې منظمه لاسوهنه (بهرنیو پیسو لیلان

په اوونۍ کې دوه ځلې په وروستیو کلنو کې درې ځلې) له لارې هغه موخې ترلاسه شي چې د پیسو وده او بهرنیو پیسو په لیلان کې ډېره خوځېدنه وځارل شي (IMF، ۲۰۰۹) (IMF، ۲۰۱۹).

دويم انځور: د امريکايي ډالر پر وړاندې د افغانۍ په نرخ کې بدلون نړيوال مالي احصايه (IFS) پورتنی گراف له ۲۰۰۳ - ۲۰۱۹ پورې د امريکايي ډالر پر وړاندې د افغانۍ په نرخ کې د بدلون روښانه انځور ښیي، په ټوله کې د افغانۍ ارزښت د امريکايي ډالر پر وړاندې لوېدل په گوته کوي پرته له ۲۰۰۴ او ۲۰۱۰ کال څخه. په ورستۍ لسيزه کې د افغانۍ د ارزښت ټيټېدل تر ډېره په سياسي ټيکاو او بهرنيو مرستو کمېدلو تړاو لري.

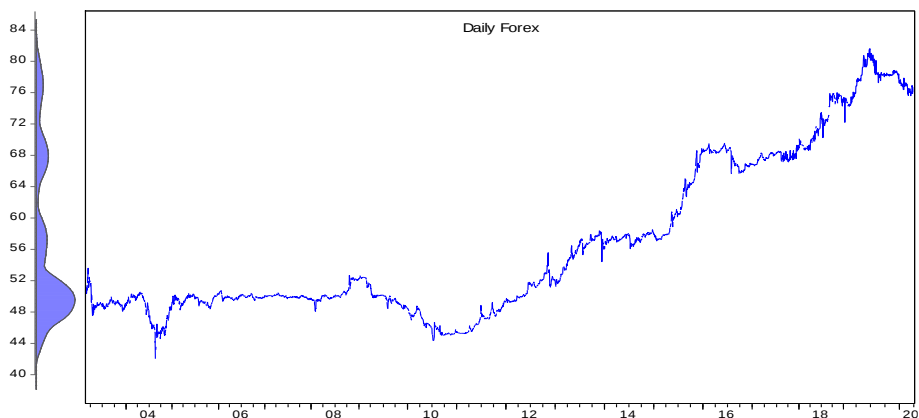
د بهرنيو پيسو د راکړې ورکړې د ورځني نرخ بې ثباتي

وروسته له دې چې په ۲۰۰۳ کال کې د افغانستان په پيسو کې بدلون راغی، افغانۍ خپل نسبي ټيکاو د بهرنيو پيسو پر وړاندې تر لاسه کړ. درېم گراف د افغانیو ورځينی نرخ بدلون رابدلون د امريکايي ډالر پر وړاندې ښیي له ۲۰۰۳ کال تر ۲۰۱۹ کال پورې. په يوه پراخه لمن او اوږده مهال کې چې ټولټال (۵۲۶۹) د افغانیو ورځينی نرخونه، په ټول کې اوولس کلن ورځينی نرخ د افغانیو د خپل بدلون رابدلون پر بنسټ په پنځو ډلو کې ۴۰ - ۵۰، ۵۰ - ۶۰، ۶۰ - ۷۰، ۷۰ - ۸۰، ۸۰ - ۹۰ ویشل شوی، لومړی جدول بشپړ انځور د افغانۍ د اوښتنې په هکله د اوولس کلنو په لړ کې په ورځني ډول وړاندې کوي.

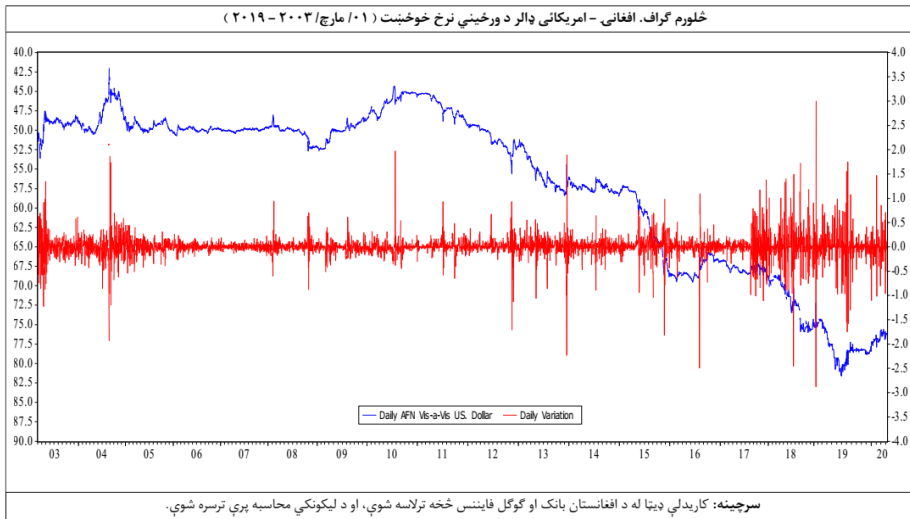
لومړۍ جدول. د امریکایي ډالر پر وړاندې د افغانۍ د راکړې ورکړې د نرخ خوځښت ۲۰۲۰ - ۲۰۲۳

افغانۍ - امریکایي ډالر ورځینۍ نرخ	منځینۍ نرخ	لوړ نرخ	ټیټ نرخ	کره انحراف	پلنوالی سکینوس	خیږوالی کورتنس	مشاهدې
(۵۰ - ۴۰)	۴۸,۳۵۴۹۵	۴۹,۹۹۰۰۰	۴۲,۰۳۰۰۰	۱,۶۳۷۵۸۱	-۰,۹۱۷۹۶۷	۲,۴۸۱۶۲۰	۲۰۸۰
(۶۰ - ۵۰)	۵۳,۵۲۹۲۸	۵۹,۹۹۰۰۰	۵۰,۰۰۰۰۰	۳,۱۹۵۸۴۷	۰,۲۹۱۲۱۱	۱,۳۸۴۴۴۴	۱۶۵۴
(۷۰ - ۶۰)	۶۷,۰۹۲۸۸	۶۹,۹۶۲۰۰	۶۰,۰۰۰۰۰	۲,۲۴۱۳۶۸	-۱,۶۶۳۶۷۵	۵,۱۹۲۹۱۶	۸۸۱
(۸۰ - ۷۰)	۷۵,۹۱۷۳۴	۷۹,۹۵۰۰۰	۷۰,۰۰۰۰۰	۲,۴۸۶۴۴۸	-۰,۷۲۲۴۰۶	۲,۶۴۳۶۰۵	۵۹۷
(۹۰ - ۸۰)	۸۰,۵۰۲۷۵	۸۱,۶۲۹۵۰	۸۰,۰۰۰۰۰	۰,۴۶۰۱۸۲	۰,۹۹۸۲۰۵	۲,۹۳۱۱۴۰	۵۷
ټول	۵۶,۵۸۳۰۰	۸۱,۶۲۹۵۰	۴۲,۰۳۰۰۰	۱۰,۱۲۳۶۸	۰,۹۰۷۱۳۳	۲,۴۶۳۳۸۹	۵۲۶۹

سرچینه: د لیکونکي محاسبه

دریم انځور: د امریکایي ډالر پر وړاندې د افغانۍ ورځینۍ نرخ انځور (د لیکونکي محاسبه)

څلورم گراف کې د افغانیو راکړې ورکړې نرخ د امریکایي ډالر پر وړاندې چې ارزښت او د نرخ خوځښت په گوته شوی دی. له گراف څخه په ښکاره څرگندېږي چې د افغانی نرخ د امریکایي ډالر پر وړاندې په پرلپسې ډول په ځانگړي توگه وروسته له ۲۰۱۰ زېږدیز کاله لوېدلی او له ډېر خوځښت سره مل دی. په ټوله کې د افغانیو د ارزښت لوېدل په څلورو پړاوونو کې ښودل کېږي. لومړی، ۱۵۰ افغانی = ۱ \$ بدولون ۶۰ افغانی = ۱ \$ د (۲۰۱۲، جون تر ۲۰۱۵، جون)؛ وروسته له ۲۰۱۵ کال څخه د افغانی ارزښت لوېدل گړندیتوب خپل کړ، هغه دا چې ۶۰ = ۱ \$ بدلون ۷۰ = ۱ \$ د (۲۰۱۵، جولای - ۲۰۱۸ اپریل)؛ له بده مرغه د افغانیو د ارزښت لوېدل نوره هم چټکتیا خپله کړه تر هغو چې د (۲۰۱۸، مې - ۲۰۱۹ جولای) د افغانی ارزښت په بی ساري ډول ولوید ۸۱.۶ = ۱ \$. په ټوله کې دا ټول منفي بدلون د افغانی په ارزښت کې د توند خوځښت سره مل ترسترگو کیږي.

د بهرنیو پیسو پر وړاندې د افغانیو راکړې ورکړې د نرخ خوځښت

په دې موخه که وغواړو چې د بهرنیو پیسو پر وړاندې د افغانیو نرخ اوښتون رابښتون د بېلابېلو وختونو تر منځ په نسبي ډول پرتله کړو، د اوښتون رابښتون ضریب (coefficient of variation) یو گټور احصایوي توکی دی، چې پر مټ یې کولای شو پرتلیزه شنه د افغانیو د نرخ اوښتنه رابښتنه د دوو او څو ارزښتونه تر منځ ترسره کړو.

د اوښتون رابښتون ضریب، د کره انحراف او منځیني ارزښت څخه ترلاسه کیږي.

$$CV = \sigma / \mu$$

څرنگه چې، CV د اوښتي ضریب، (σ) کره انحراف او (μ) منځیني ارزښت

دویم جدول یوه کره پېژندنه د کلني نرخ د خوځېدنې په هکله وړاندې کوي، چې د افغانۍ نرخ د امریکایي ډالر پر وړاندې ډول ډول خوځېدنه په بېلابېلو وختونو کې ښيي، هغه دا چې تر ټولو لږ خوځېدنه له (۲۰۰۳ - ۲۰۰۸) ښکاري نسبت ټولې دورې ته، حال دا چې تر ټولو ډېره خوځېدنه په وروستیو پنځو کلنو ۲۰۱۵ - ۲۰۱۹ کې ترسترگو کېږي، چې په پرله پسې ډول ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶ او ۲۰۱۸ - ۲۰۱۹ کره انحرافونه یې ۳.۵۳ او ۲.۵۴ دی.

دوهم جدول. د امريکايي ډالر پر وړاندې د افغانۍ خوځښت ۲۰۰۳ - ۲۰۱۹

کال	د افغانۍ نرخ د يوه	د کال په	د افغانۍ د ارزښت پورته او	د اوښتني	کره
	امريکايي ډالر	ترڅ کې	کښته کيدل د کال په	ضريب (%)	انحراف
	پروړاندې لمنه	منځينۍ	ترڅ کې (د ورځيني نرخ		
	(حد)	نرخ	پر بنسټ)		
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴	۴۸,۷۸ - ۴۸,۸۶	۴۸,۸۲	-۳,۸۳	۲,۱۳	۱,۰۴
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵	۴۸,۷۴ - ۴۸,۲۲	۴۸,۹۸	-۰,۳۳	۳,۹۸	۱,۹۵
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶	۵۰,۳۴ - ۵۰,۴۱	۵۰,۳۸	-۲,۷۷	۱,۰۰	۰,۵۰
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷	۵۰,۰۷ - ۴۹,۸۵	۴۹,۹۶	۰,۸۳	۰,۵۱	۰,۲۵
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۴۹,۵۰ - ۴۹,۷۲	۴۹,۶۱	۰,۷۱	۰,۳۲	۰,۱۶
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۵۲,۴۵ - ۵۲,۱۴	۵۲,۳۰	-۵,۱۳	۱,۸۶	۰,۹۷
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۴۷,۷۶ - ۴۸,۷۴	۴۸,۲۵	۸,۳۸	۲,۵۵	۱,۲۳
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۴۵,۳۳ - ۴۵,۲۷	۴۵,۳۰	۶,۵۱	۲,۶۳	۱,۱۹
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۴۹,۵۲ - ۴۹,۰۴	۴۹,۲۸	-۸,۰۸	۲,۵۳	۱,۲۵
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۵۱,۹۹ - ۵۲,۱۴	۵۲,۰۷	-۵,۳۵	۲,۵۵	۱,۳۳
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۵۶,۷۴ - ۵۶,۶۴	۵۶,۶۹	-۸,۱۶	۳,۴۶	۱,۹۶
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۵۷,۵۶ - ۵۷,۸۲	۵۷,۶۹	-۱,۷۳	۰,۸۶	۰,۵۰
۲۰۱۵ - ۲۰۱۶	۶۸,۵۹ - ۶۸,۰۵	۶۸,۳۲	-۱۵,۵۶	۵,۱۶	۳,۵۳
۲۰۱۶ - ۲۰۱۷	۶۹,۷۹ - ۶۶,۸۴	۶۸,۳۲	۰,۰۱	۱,۶۴	۱,۱۲
۲۰۱۷ - ۲۰۱۸	۶۹,۳۹ - ۶۹,۴۹	۶۹,۴۴	-۱,۶۲	۰,۷۷	۰,۵۴
۲۰۱۸ - ۲۰۱۹	۷۵,۳۲ - ۷۴,۹۶	۷۵,۱۴	-۷,۵۹	۳,۳۷	۲,۵۴
۲۰۱۹ - ۲۰۲۰	۷۶,۹۸ - ۷۸,۴۱	۷۷,۷۰	-۳,۲۹	۲,۳۹	۱,۸۶

سرچينه: د خپرونکي محاسبه

پورتنی جدول چې د افغانۍ - امريکايي ډالر ورځيني نرخ څخه د اوولس کلونه په موده که محاسبه شوی، يو لوی انځور د راکړې ورکړې د نرخ په هکله وروسته د نويو پيسو د خپرولو څخه وړاندې کوي. په ټوله کې دغه جدول پنځه لوی خوځښتونو په کوته کړي چې ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵، ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴، ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶، ۲۰۱۸ - ۲۰۱۹ او ۲۰۲۰ - ۲۰۲۱ دي.

پایلي

د بهرنیو پیسو په نرخ کې په تېر کلونو کې ډېر بدلونونه په تېره د تېری پېړۍ په وروستیو کې منځ رامنځ ته شوی دي. له دغه بدلونونه افغانستان گوښه نه دی پاتې شوی. د دغه هیواد په پیسو کې له ۱۹۳۱زېږدیز کال را په دیخوا ډېر بدلون رابدلون تر سترگو کېږي. په بهرنیو پیسو پورې تړلې چارې او بازار بنسټي کیدل د د افغانستان بانک د بنسټ اېښودلو سره هممهاله د پیسو سیاست و در بهرنیو پیسو د نرخ پالیسي یو له بل سره وودل شوی. د پالیسيو طرح او څنګ ته اېښودل په ټوله کې په حاکمو آړونو (شرایط) پورې تړلې سکالو ګڼل کېږي. دا چې د ځواب وړ د بهرنیو پیسو د تبادلې رژیم تر لاس لاندې ونیول شي هرومرو دغه ډول رژیم د پولې او مالي سیاستونه سر پخلا او د نورو ټولو سیاستونه ملاتړ ولري.

د تبادلوي رژیم ټاکل په جګړه ځپلیو هېوادونو کې تر ډېره اقتصادي ټیکاو ته ورګرځیدلو او رسېدلو پورې تړاو لري، چې څلور اساسي اقتصادي بدلیدونکو (د GDP وده، د صادراتو وده، پیسو ته د تقاضا بیلانس، او د بیو کچه) سره په پام کې ترسره کېږي. په وروسته له جګړې هیوادونو کې د افغانستان په کلون د پیسو د تبادلې رژیم کومه پرېکنده احصایيوي مستقیمه اغېزه د GDP پر ودې او د پیسو پر تقاضا نلري. په هر ډول، د تبادلې لمبیدونکي نرخ منفی اغېزه پر صادراتو لري، حال دا چې د ټاکلې نرخ او سمبال شوي لمبیدونکي نرخ مستقیمه اغېزه د بیو پر ټیکاو ده.

تر ټولو ډېر مهم ټکي د بهرنیو مرستو او رېښتیني تېالوی نرخ تر منځ متقابلې اغېزه پر پورتنیو مهمو اقتصادي بدلیدونکو باندې به ګټوره توګه ده، هغه داسې چې په افغانستان کې د بهرنیو پیسو د تبادلې پالیسي ټینګار د نرخ د خوځیدو پر کمښت، د ټیکاو له منځه وړونکي اټکلیز بریدونه په بازار کې، په کافي اندازه د بهرنیو پیسو زیرمه ساتل، او د احتیاط له مخې په بازار کې لاسوهنه بی له دی چې د نرخ د خوځیدو پولې مخکې له مخکې ټاکل شوی وي.

زمونږ تجربې موندنې ښیي چې د وروستیو کلونو اقتصادي او حاکمو شرایطو (د اقتصادي ودې لوېدل، د مرستو کمیدل، د بیو لوړېدل، د افغانۍ د ارزښت ټیټېدل، او د بهرنیو پیسو په لیلام کې ډېرېدل) په رڼا کې ترلاسه شوی داسې وړاندې کوي چې: بنسټیز او رغنده بدلون راوستول د بهرنیو پیسو د نرخ په پالیسي کې، هغه داسې چې پالیسي جوړونکي یو ټولګه (سیټ) د یو لاس شویو او یو له بل سره تړلو پالیسيو چې د ټولو کورنیو او باندنیو اغېز لرونکو عواملو لکه بهرنی مرستې، اساسی سوداګریزو شریکانو (ایران او پاکستان) په پالیسيو کې بدلون، په سوداګریزو اقتصادي فعالیتونو کې بدلون، په سوداګریزو بیلګو بدلون، بزنس او بازار کې بدلون، لارې چارې موندل چې وکولای شي د بهرنیو پیسو بهېدل

رسمی او له قاچاق مخنیوی، د بهیرنیو مرستو د بندښت پالیسی چې د ریښتیني اقتصاد په نغوټاند (شاخصونو) ولاړ وي او رامنځته کړي.

وړاندیزونه

په ټوله کې له دغه څېړنې او دې ته ورته څېړنو دا ترلاسه کېږي چې په افغانستان کې د پولي سیاست او د تبادلې نرخ پالیسي د عیني شرایطو په خاصه توګه د شته شرایطو په کور دننه او په سیمه کې او راتلونکي بدلونونو ګڼلو سره، یو مخ پر وړاندې لید سره پالیسي وتورل شي، چې د تېر وخت په څېر تېروتنو مخه ډب او یا هم لږ شي. ځنې وړاندیزونه په لاندې لښتلیک کې رانغښتي دي:

۱. یوه مناسبه علمی او خپلواکه پېژندګلو د افغانستان له اقتصاد، په خاصه توګه د پولي جوړښت څخه ترسره کول.

۲. د وخت د غوښتنو سره سم د نویو نغوټاندو رامنځ ته کول، ترڅو د نسبي او پرتله ایزو څېړنو لار پرانېزي او رېښتني بدلونونه برېښي.

۳. ټولې پالیسي شالید او شواهدو ته په کتو سره وتورل شي.

۴. د یو مناسب پولي او مالي سیاست لیدلوري ټاکل په خاصه توګه زمونږ د بهرني سوداګریزو ملګرو هیوادونو په نظر کې نیول.

۵. د شته خنډونو او ښه چانسو په شتون کې د ملي اقتصاد په کچه د عاجلو وارداتي توکو ښه کول او د انسجام پالیسي جوړول، ترڅو پر مټ یې د افغانستان بانک وکولای شي د تبادلې نرخ پالیسي وټاکي.

- Frieden, J. A. (2015). Currency Politics: The political economy of exchange rate policy. Princeton University Press.
- Fry, M. J. (1976). A Monetary Approach to Afghanistan's Flexible Exchange Rate. Journal of Money, Credit and Banking, 8(2), 219.
<https://doi.org/10.2307/1991742>
- International Monetary Fund (1956). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1956. WASHINGTON, B.C.
- International Monetary Fund (1978). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1978. WASHINGTON, B.C.
- International Monetary Fund (1982). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1982. WASHINGTON, B.C.
- International Monetary Fund (1988). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1988. WASHINGTON, B.C. ISSN 0250-7498
- International Monetary Fund (1991). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1991. WASHINGTON, B.C. : ISSN 0250-7498
- International Monetary Fund (1992). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1992. WASHINGTON, B.C. : ISSN 0250-7498
- International Monetary Fund (1963). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1963. WASHINGTON, B.C. : ISSN 0250-7498
- International Monetary Fund (1967). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 1967. WASHINGTON, B.C. : ISSN 0250-7498
- International Monetary Fund (2002). Annual Report. ANNUAL REPORT OF THE EXECUTIVE BOARD FOR THE FINANCIAL YEAR ENDED APRIL 30, 2002. WASHINGTON, B.C. : ISSN 0250-7498
- International Monetary Fund (2003). Staff report IMF Country Report No. 03/299. A Rebuilding a Macroeconomic Framework for Reconstruction and Growth in ISLAMIC STATE OF AFGHANISTAN.
- International Monetary Fund (2009). Annual Report. Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions. ISSN 0250-7366. International Monetary Fund, Publication Services 700 19th Street, N.W., Washington, D.C. 20431, U.S.A .
- International Monetary Fund (2019). Annual Report. Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions. ISSN (Online) 2304-0831. International

Monetary Fund, Publication Services 700 19th Street, N.W., Washington, D.C.
20431, U.S.A

Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2018). International finance: Theory and
policy (Eleventh edition, global edition). Pearson.

Official Gazette No. 808 (2003). Department of Official Gazette, Ministry of Justice.

Official Gazette No. 2632, 1951. Department of Official Gazette, Ministry of Justice.